

Germaanisperäisiä 'reippaita' sanoja itämerensuomessa

Suomeen ja muihin itämerensuomalaisiin kieliin on eri aikoina saatu germaaniselta taholta adjektiiveja, jotka ilmaisevat 'reipasta, nopeaa, innokasta' tms. Tällaisia suomen kieleen ruotsista tulleita lainasanoja ovat SKES:n (Suomen kielen etymologisen sanakirjan) mukaan esim. *karski* (mm. 'reipas, riuska, rivakka'; *karska* 'ylpeä' on SKES:n mukaan ''muinaisskandinaavinen'' laina), *kiltti* (mm. 'reipas'), *raski* ('reipas, terve, voimissaan oleva; komea, varteva'), *reilu* (mm. 'reipas, rohkea'), *riski* ('terve, vahva, riuska'), *tuhti* ('pulska, komea, reipas, kelpo'), *turski* (mm. 'rivakka, reipas, rohkea'), *varski* ('puuhakas, rivakka, vahva, vankka; turski, komea'; SKES varustaa yhteyden ruotsin *barsk*-sanaan kysymysmerkillä, toisaalta viitataan myös venäläisen alkuperän mahdollisuuteen) ja *vixsu* ('älykäs, nokkela, sukkela; kätevä, aikaansaapa; siro, sievä, kaunis'). Viron *viks* (gen. *viksi*) 'kelpo, hyvä, killti; nokkela, nopsa' (ESS), 'geschwind, hurtig, rasch, ''fix'', gut' (Wiedemann) voi olla peräisin sekä ruotsin että saksan *fix*-sanasta (SKES, vrt. myös Liin 1964 59), ja näihin kahteen kieleen voi viitata myös viron sanojen *plink* 'flink' (Wiedemann) ja *priske* mm. 'vahva, roteva, riski' (ESS), 'frisch, munter, kräftig' (Wiedemann) osalta. Andrus Saaresten mukaan (1958a 246—247) viron *tiidus* (gen. *tiidsa*) 'kiireinen' (ESS), 'hastig, snabb, rask, arbetsam, skyndsam, brådiskande' (Saareste mp.), sisältäisi ruotsin *tid*-sanän sekä omaperäisen *sa*-suffiksin.¹

Vanhoja germaanisista lainasanoja ovat *harras* (mm. 'uuttera, innokas', SKES, Hakulinen 1979 361), *hurskas* (myös 'nopea, ripeä', karjalän kielessä (Uhtua, Korpiselkä) 'reipas, joutuisa', SKES, Hakulinen mp., KKS; ks. Vries 1962 249, jonka mukaan muinaisnorjan *horskr* on

¹ Wiedemannin sanakirjassa on *tiits* (gen. *tiitsa*) 'emsig, eilig, dringend'. Sen sijaan *tiidus* (gen. *tiidsa*) ja vanhan kielen *tiide* (gen. *tiide*) on 'ermüdend, angreifend'. Sitä voisi verrata keskialasaksan sanaan *stide* 'lastend, schwer' (MndHWb).

paitsi 'klug' myös 'schnell, tapfer', ks. myös Oksaar 1958 304), *kiiras* (mm. 'äkillinen, raju') ja *kiivas* (mm. 'levoton, kiireinen'; kahdesta viimeksi mainitusta ks. Koivulehto 1974 123, vrt. SKES; Hakulinen mp. mainitsee vain *kiivaan*). Näiden *-as*-sanojen lisäksi on samanlaisina lainoina esitetty *huima* (myös 'nopea', inkeroismurteissa 'nopea, hyvä- ja nopeakulkuinen, nopea töissään, vilkas, ripeäliikkeinen', IMS; Hakulinen mp. pitää *huimaa* vanhana germaanisena lainasanana, vrt. Karsten 1943—44 127—128 ja SKES) ja *verkka* (mm. 'voimakas, vahva; ahkera, uuttera, virkeä', *verkkainen* 'reipas, ahkera, töissään nopea ja huolellinen', SKES s.v. *verkka*²). *Raitis*-sanalla on sekä suomalaisella että skandinaavisella taholla yhtenä merkityksenä 'vikkela, nopsa' (E. Itkonen 1971 122). Suomen murteiden sanasta *vaappara*, *vaappera* 'toimeliias, kyvykäs, vikkela, kätevä' ks. Koivulehto 1979 287.

Suomen kielen *reipas*-sanan germaanisiperäisyys on pitkään ollut lainasanatutkimuksen mielenkiinnon kohteena (ks. esim. Karsten 1943—44, 444—447, Kylstra 1961 131—132, 140, 143—145). Keskustelu on paljolti kosketellut germaanisesta **ei*-diftongin mahdollista esiintymistä itämerensuomeen tulleissa lainoissa, samalla kun *reipasta* on selitetty myös deskriptiivissävyiseksi sanaksi; omaperäisenä deskriptiivisenä sanana sitä pitää esim. Julius Mägiste (1965 195—196, ks. myös SKES). Viimeksi Jorma Koivulehto on (1972 627) todennut *reippaan* kuuluvan noihin *ei*-lainoihin, joita on tosin pidetty epävarmoina mutta joita ei kuitenkaan ole todistettu vääriksi. *Reipas*-sanan ongelmaan en seuraavassa kajoa, vaan puutun muutamiin muihin sama- ja lähimerkityksiin sanoihin, joissa käsittääkseni voi myös olettaa kantagermaania tai kantaskandinaavista lähtömuotoa ja jotka itämerensuomessa edustuvat **eðA*-adjektiiveina.

1. ripeä

Reipas on liitetty siihen germaaniseen sanueeseen, jota edustavat muinaisnorjan *rifr* 'erwünscht' ('begehrt, erwünscht; vollwertig', Baetke), norjan murteiden *rīv* 'eifrig' ja ruotsin murteiden *rīv* 'rasch, fleissig'; samassa yhteydessä on mainittu myös esim. muinaisenglannin *rīf* 'gewaltig, heftig' ja keskihollannin *rive*, *rijf* 'reichlich, eifrig, schnell' (Vries 1962 445). Ruotsin *rīv* on levinnyt Suomen ruotsalaismurteista suomen puolelle Kaakkois-Hämeen murteisiin, kaakkoismurteisiin, Inkeriin ja Pohjois-Karjalaan lainasanana *riivi* 'reipas, ripeä, pirteä, terve, ahkera, joutuisa, nopea, selvä (ei juopunut), vapaa, runsas (mitasta)' (SKES III 795). Tämän suomen sanan tuntee jo Jusleniuksen sanakirja: *Rijwi* 'strenuus; skickelig, färdig, snabb' (vrt. SKES mp.: "jo Gan.'). Sanan levikki samoin kuin vanhat sanakirjatiedot viittaa-

vat siihen, ettei kyseessä ole aivan myöhäinen ruotsalaislaina. Mutta *riivin* ja *reippaan* väliin näyttäisi mahtuvan vielä yksi samaan germaaniiseen sanueeseen palautuva lainasana. Mainittu Jusleniuksen sanakirja esittää *riivin* jälkeen sen synonyymina sanan *ripiä* (vrt. myös s.v. *ripiä* 'strenuus, promptus [!], celer; skickelig, färdig, snäll', tämän jälkeen on *ripsa* 'idem'), jota nykyisessä kirjakielessä edustaa adjektiivi *ripeä*. Alussa mainittu muinaisnorjan *rifr* palautuu kantaskandinaaviseen asuun **riðia*- (ks. Vries mp.), joka voisi olla juuri suomen *ripeän* originaali.

Nyky-suomen sanakirjan mukaan *ripeä* on liikkeestä, toiminnasta ja tapahtumisesta puhuttaessa 'reipas, rivakka, ravakka, nopea, vikkela, virkku, kerkeä, sukkela', henkilöistä ja eläimistä puhuttaessa 'tarmokas ja nopea, reipas (otteinen, -liikkeinen), rivakka' sekä kansanrunoudessa 'uhkea, rehevä'. Paitsi lyhytvokaalista *ripeä*-muotoa esiintyy murteissa myös *riipeä* 'nopea; reipas, reima, rivakka, riuska; voimakas; vallaton; suora, hoikka, kaunis'. *Ripeä* tavataan varsinkin hämäläis- ja savolaismurteissa mutta paikoin myös Pohjanmaalla ja Peräpohjolassa, kun taas *riipeä* on tunnettu etupäässä Pohjois-Karjalassa ja paikoin Savossa (SKES III 806). Huomattakoon myös, että jälkimmäinen muoto esiintyy Aleksis Kivellä Seitsemässä veljeksessä Tuomaan vaimon kuvauksessa: "Salskea, yht'aikaa riipeä, vakava ja tyyni oli tämän naisen muoto ja olento" (Kivi 1951 537; Saarimaa 1964 76: *riipeä* 'ripeä, reipas, rivakka').

Suomen ulkopuolelta SKES mainitsee *ripeän* yhteydessä aunukselaisverbin *ribevüö* 'tulla ripeämmäksi', joka on merkitty muistiin Salmista, sekä Säämäjärven adjektiivin *riibe* 'tiheäoksainen, tiheästi puita kasvava'. Lisäksi SKES yhdistää kysymysmerkkiä käyttäen tähän viron sanan *rebe* (gen. *rebeda*) 'nopea, reipas, kiireinen', joka ensi tavun *e*:tä lukuun ottamatta on *ripeän* äänne- ja merkitysvastine. Viron murteista tunnetaan kuitenkin sporadinen *i > e* -muutos, esim. *repma* (vrt. *rippuma*, Tauli 1956 98—99), joka voisi olla tämänkin sanan takana. Toisaalta on huomattava, että odotuksenmukainen viron *ribe* (gen. *ribeda*) on tunnettu sekin, mutta sen merkitys on selvästi negatiivissävyinen: 'unsauber, unordentlich, verfallen; bösertig, zänkisch' (Wiedemann); jälkimmäisiin merkityksiin vrt. kuitenkin esim. myöhemmin puheeksi tulevaa suomen *rapeaa*, joka on 'nopean' lisäksi mm. 'kiivas, nopea suuttumaan, äreä, kiukkuinen'. Mainitsemisen arvoinen on myös se seikka, että Ganander sanakirjassaan (II 485b) *ripsa* 'snabb' -sanan yhteydessä viittaa viron sanoihin "Rebbe, Ribbe".

Ripeän kanssa samaan sanaperheeseen kuuluu ilmeisesti *rivakka* 'reipas, toimelias, tarmokas, nopea, notkealiikkeinen', joka tässä merkityksessä tunnetaan yleisesti Suomessa. Sen rinnakkaismuotona on

paikoin länsimurteissa *rivakas*, pohjoissavolaisilla ja pohjoiskarjalaisilla alueilla tavataan pitkävokaalinen *riivakka* ja paikoin murteissa myös *ripakka*. Karjalan kielestäkin tunnetaan *rivakka* ja *rivakko* sekä paikoin suomalaisia rinnakkaismuotoja muistuttavat *riivakka*, *riivakko* ja *ripakka* (SKES III 818). Tähän yhteyteen kuuluu nähdäkseni vielä Wiedemannin sanakirjan mainitsema viron adjektiivi *ripakas* 'sehr beweglich, geschäftig, "vielweserig"'. Johtosuhteesta, *kkA(s)*-johtimen ja *eA*-johtimen liittymisestä samaan kantaan (*helakka/heleä*, *kalvakka/kalpea* jne.), ks. Hakulinen 1979 129. Adjektiiveissa on aina *kkA*-johtimen edellä *A*, joka voitaneen katsoa johtimeen liittyväksi satelliitiksi (*satelliitti*-termistä ks. Koski 1979 18).

Samaan joukkoon on liitettävä vielä *sa*-johtiminen *ripsa* 'reipas, riivakka; nopea; ahkera, kykenevä; notkea', jolla taas on jatkojohdoksia: *ripsas*, *ripseä*, *ripsakka*, *ripsakas*. Karjalasta tunnetaan *ripsakka*, *ripsakko* 'rivakka, riuska, reipas; nopsa, sukkela, nopealiikkeinen' (SKES III 808). Sanapari *ripeä* ~ *ripsa* on verrattavissa sanoihin *nopea* ~ *nopsa*, joista tulee tuonnempana puhe. Tämän *sa*-johtimen Lauri Hakulinen esittää Suomen kielen rakenne ja kehitys -teoksensa viimeisimmässä painoksessa (1979 140—141, 178) jostain syystä sekä "yksinkertaisissa nominikantaisissa" että "sekundaareissa nominikantaisissa" nomininjohtimissa, esimerkistö on suurelta osin sama (vrt. Hakulinen 1968 118, jossa *sa* esitetään vain edellisessä ryhmässä). Hakulisen aineiston valossa johdin näyttäisi liittyvän vain *p*-loppuiseen kantaan.

Joukon jatkoksi on mainittava suomen *riuska* 'ripeä, rivakka, reipas; pulska, roteva; rohkea; raju; piittaamaton, ujostelematon; antelias; vilkasliikkeinen; notkea, siro, sievä' (SKES III 817). *Riuska* on ilmeisesti yhtäläinen konsonanttikantainen johdos kuin esim. *leuhka* on *lev-* (*leveä*) kannasta (ks. Hakulinen 1979 148, *riuskasta* mts. 180). *Ripeä* ~ *riuska* -parin rinnalla voisi esittää myös sanat *rapea* 'hauras, murea' ~ *rauska* 'id.', joita tosin SKES ei näytä etymologisesti yhdistävän.

Koko sanajoukko *ripeä* ~ *rivakka* ~ *ripsa* ~ *riuska* pysyy merkityksensä puolesta varsin hyvin 'reippaudessa'. Sanue tuntuu palautuvan ensisijaisesti *ripeä*, *rivakka* -johdoksiin, varsinkin kun otetaan huomioon, että kummallakin näyttäisi olevan vastineensa virossa. Näistä taas *ripeä* luontuu parhaiten germaaniseen **riðia*-muotoon, sillä esimerkkejä germaanisen **ia-* (**ja-*) lopun edustumisesta suomen *eA*-johtimena on muitakin kuten *huokea* (~ kgerm. **hōzia-*) ja *upea* (~ kgerm. *uðja-*) (Koivulehto 1971b 580).

Voisi tietysti katsoa, että pitkävokaaliset *riipeä*, *riivakka* -muodot edustavat juuri germaanista ensi tavun vokalisemia, mutta yhtä hyvin —

ja nähdäkseni paremminkin — on oletettavissa lyhytvokaalinen myöhäiskantasuomen **ripeðä*, joka on saanut sitten rinnalleen myös **riβakka*-johdoksen. Vastaahan germaanista **i*:tä kantasuomen *i* myös esim. sanoissa *lima*, *pino*, *rikas* (Koivulehto 1976 275, Koivulehto 1979 272). Pitkävokaaliset *riipeä* ja *riivakka* ovat tyypillisesti itäsuomalaisia ja edustuvat siis tässä kuten monissa muissakin ensi tavun pitkän ja lyhyen vokaalin vaihtelutapauksissa itämurteiden mukaisesti. Mutta erityisesti on otettava huomioon se, että pitkävokaalisten varianttien esiintymäalueet useimmiten sattuvat samoille seuduille, joissa esiintyy alussa mainittu ruotsalaislaina *riivi*, joten sitä ehkä onkin pidettävä pitkävokaalisten muotojen aiheuttajana.

2. rapea

Ripeä-sanueelle on niin äänteellisesti kuin merkityksensäkin puolesta läheinen suomen *rapea* 'rivakka, ripeä, nopea, sukkela, ahkera; väkevä, voimakas, vuolas (esim. virta), rankka, hereä (sade), runsas, kovin iso, paisunut; ylpeä, kiivas, nopea suuttumaan, äreä, kiukkuinen; aika, kelpo, hyvä, (negatiivisissa yhteyksissä:) häävi, kehuttava', jolla on rinnakkaismuotona *ravea*. Karjalan kielessäkin tunnetaan *ravie*, *ravei* 'nopea, voimakas, vahva, rankka; suuri; paksu, kova, jäykkä; taitava, hyvä, yritteliäs, rikas; vaikea, hankala' ja edelleen myös lyydissä: *raved* (mon. *ravedad*) 'ripeä, rivakka ja voimakas, nopea'; suomen ja karjalan monien merkitysten sijasta lyydissä siis vain nämä. Viron murrenana on *rabe* (gen. *rabeda*) 'reipas, rivakka' (SKES), 'elav, kärmas, virge' (Saareste 1958b 1215), ja samaan yhteyteen on luettu liivin *ra'bdä*, *ra'bdi* 'ohut, hoikka, solakka (vain ihmisistä ja eläimistä)' (vrt. *riipeä*-sanan merkityksiin 'suora, hoikka, kaunis'). Itämerensuomesta sana on SKES:n mukaan lainattu useihin lapin murteisiin, esim. norjanlapissa on *räppäd* 'kelpo, näppärä, taitava, hyväkuntoinen; riittävä, runsas', sekini viittaa aiempaan **eda*-loppuiseen adjektiiviin.

Myös *rapean* ohella on *kka*-johtiminen *rapakka*, *ravakka* samoin kuin *ravakas* 'ripeä, rivakka, riuska, ahkera, voimakas, jyrävä; rankka, kova (sade, tuuli)'. Karjalan kielessä vastaavia muotoja ovat *ravakka*, *ravakko*, *rapakka* ja *rapakko* 'ravakka, nopea, ahkera, väkevä, kova, kipakka (löyly, pakkonen)'. Samaan yhteyteen kuulunee viron *rapakas*, josta tavataan myös etuvokaalisia variantteja *räpak*, *räpakas* 'nopea, kiiwasliikkeinen, häilyvä, levoton' (SKES III 737). Suomen *rapsakka*, *rapsea*, *rapsu* 'joutuisa, rivakka', karjalan *rapsakka*, *rapsakko* 'id.' ja viron (*k*)*raps* 'reipas, ravakka' on SKES:ssa esitetty *rapsaa* 'rapista, rasahdella, risahtaa' -sanan yhteydessä (III 739), mutta edellä selitettiin

hin *ripeä* ~ *ripsa* ~ *ripsakka* jne. -sanoihin verrattaessa ne yhdistäisi pikemminkin *rapea*-sanueeseen, mihin ne merkityksensä puolesta näyttäisivät hyvin sopivan.

SKES toteaa *rapean* ja *ravakan* olevan ”ilmeisesti” samaa kantaa ja rekonstruoi täksi oletettavaksi kannaksi **rapa*-asun. Samalla se esittää arvelun, että suomen *rapea* ’nopea’ ja *rapea* ’hauras’ saattaisivat olla pohjimmiltaan samaa alkuperää. *Rapea* ’hauras’ -artikkelissa taas katsotaan tällä sanalla olevan liittymäkohtia *rapa* ’mäski, loka, kura’ tms. -sanaan, joka puolestaan on mahdollisesti germaaninen laina (~ germ. **draba-*, vrt. esim. ruotsin *drav* ’oluen mäski’ yms., SKES III 735—736, 737). Omasta puolestani pitäisin ’nopeaa’ tarkoittavan *rapea*-sanana tyystin erossa näistä kahdesta.

Suomen kielen *ravakka* ja karjalan *ravie* -sanoille on J. K. Qvigstad jo 1893 (261) esittänyt germaanista alkuperää. Hän on verrannut näitä sanoja muinaisnorjan sanaan *frár*, jolla on merkityksenä ’hurtig, schnell’ (Vries 1962 140; ’schnell, flink, behende’, Baetke). Islannin *frár* on ’swift, fleet’ (Sigurdsson) ja fäärin *fróur* ’froh’, vrt. myös keskienglannin *frow* ’eilig’ ja saksan *froh* (Vries mp., Kluge-Mitzka s.v. *froh*). *Frár* palautuu kantagermaaniseen **frawaz*-muotoon, kantamuodon **frawa-* katsotaan esiintyvän riimukirjoitusten henkilönnimessä *frawarāðar* (”von raschem Entschluss”, ks. Krause 1971 58, 103, Vries mp. ja s.v. *frawarāðar*; toisenlaisesta tulkinnasta (”i.e. advisor of lords”) ks. Antonsen 1975 34). Germaaninen **frawa-* kävisi mainiosti SKES:n ehdottaman **rapa*-kannan originaaliksi. Kantasuomen **rapeða*-johdoksen rinnalla on esiintynyt kuten edellä käsitellyn *ripeänkin* — näiden kahden keskinäinen vaikutus on muutenkin pidettävä mielessä² — *kka*-loppuinen johdos **raβakka*. Kantasuomen **p* : **β* (> *v*) germaanisen **w*:n edustajana tavataan esim. sanoissa *arpi*, *helve*, *häpeä*, *kaivata* (ks. Koivulehto 1973a 586). Samanlainen kahtalaisuus kuin sanoissa *rapea* ja *ravea* tavataan myös esim. sanaparissa *liepeä* ja *lieveä*. Kahtalaisuus saattaisi olla vanhakin, mutta toisaalta on otettava huomioon, että *ravea* voi perustua *ravakan* vaikutukseen, kuten *lieveässä* lienee to-

² Monikin ehkä olisi halukas näkemään *ripeässä* ja *rapeassa* ”deskriptiivisiin” sanoihin kuuluvaa vokaalin vaihtelua; alussa mainittujen *riskin* ja *raskin* osalta tämmöistä ei kaiketi esitettäisi, kun lainaus on kyllin likeinen. Sanan mahdollinen deskriptiivisyys, monesti todella pelkästään oletettu (sanojen ekspressiivisyyden tajuamisen subjektiivisuudesta ks. esim. E. Itkonen 1966 347—348 ja Raun 1971 91—92), samastetaan usein sanan omaperäisyyden kanssa. Tämän mukaisesti lainat olisivat vain harvoin kuvailevia. Rajankäynti ei tietenkään ole näin yksioikoista. Vieraan kielen sanaan alun perin sisältyvä kuvaileva aines tai semmoiseksi lainansääjätäholla todettu piirre (?hurskas, karski, turski, varski) voisi hyvinkin olla omiaan houkuttelemaan lainaukseen (vrt. myös esim. Ravila 1957 93). Tämmöisen vertailun tekeminen tuottaa kuitenkin jo kohta alkuunsa vaikeuksia siitä syystä, ettei esim. germaanisten kielten etymologisissa sanakirjoissa ole tapana lyödä hanakasti sanoihin deskriptiivisyyden leimaa.

dettavissa *lievän* vaikutus (jälkimmäisen germaanisperiäisyydestä ks. SKES II 291, vrt. Karsten 1943—44 275 ja Schlachter 1962 23). Toiseltaista asteyleistystä on *rapakka*-muodossa; viron *rapakas*, *räpak*, *räpakas* taas ovat siirtyneet geminaattasarjaan (vrt. edellä *ripakas*). Suomen *rapea*, viron *rabe* ja liivin *ra'bdâ* edellyttävät **rapeða*-asua, jota on syytä pitää primaarisena.

Heikki Paasonen torjui aikoinaan (1897 44) Qvigstad'n lainateorian sillä perusteella, että hän katsoi sen edellyttävän *ravakka* ja *ravia*-sanoille germaanislähtöistä kantasuomen -v:-tä; Paasonen mukaan suomalais-karjalainen *ravia* < kantasuomen **raβja*. Sittemmin E. N. Setälä yhtyi tunnetussa germaanisten lainasanojen luettelossaan (1913 438) Paasonen näkemykseen ja pani "kuolinristin" *ravakka*-sanan eteen. Edellä esitetyn valossa näyttäisi kuitenkin siltä, että Qvigstad'n etymologia olisi "surmattu" liian nuorena.³

3. *navea*

Suomen *navakka* on Nykysuomen sanakirjan mukaan 'ripeä, terhakka, ponteva, tiukka, kova, napakka', *napakka* taas 'navakka, näppärä, terhakka, topakka' ja *navea* 'kovanlainen, kiinteä'. SKES:n mukaan *navakka* (*napakkaa* se ei mainitse) kuuluu *navea*-sanan yhteyteen ja kummallekin on annettu sama selitys: 'luja, tiukka, kova, kiinteä (esim. solmu, kangas, pakkanen, tuuli, opettaja)'. Sen sijaan karjalan muodoilla on SKES:nkin mukaan myös 'ripeän' merkitys: *navakka* 'navakka, kovanlainen (tuuli); uuras, kerkeä (esim. hevonen, ihminen)', *navakko* 'navakka, vinkuva (esim. tuuli, ääni); vikkellä; oikein terävä (esim. veitsi, kirves)'. Epäröiden on samaan sanueeseen liitetty liivin verbi *no'uvvâ* 'piristyä'. (SKES II 370; viimeksi mainitusta ks. myös LWb.) Mainittu sanasto viittaa siis semanttisesti kahtaalle, 'ripeään' ja 'tiukkaan, kovaan'.

Lönnot, joka sanakirjassaan selittää *navean* 'lätt, fast, tät, hård, styf, stadig, stark, tjock', luettelee samalla kertaa adjektiivit *tirhakka* (merkityksen selitykset s.v. 'skarp, pigg, rask, driftig, qvick, flink'), *timakka* ('liflig till utseendet, kry, rask, frisk'), *pirhakka* (= *pirakka* 'styf, hård, fast, stadig; frisk, rask; liflig, sprittande, yster, kollrig') ja

³ *Rapean* osalta voisi viitata toisenkin germaanisen lähtömuodon mahdollisuuteen. Norjan, ruotsin ja tanskan *kry* on Torpin mukaan norjassa 'frisk, livlig, stolt, hovmodig', ruotsissa 'rask, livlig, munter', tanskassa 'modig, stolt, selvtilfreds, rask'. Samaan yhteyteen kuulunee norjan *kraa seg* 'sich erholen, gesunden' ja (vanh.) tanskan *kraa* 'frisch', mikä jälkimmäinen muoto palautuu kantagermaaniseen asuun **krawa-* (Falk-Torp, Hellquist s.v. *kry*, näin myös Koivulehto 1971a 110, vrt. Torp ja Nielsen s.v. *kry*), joka sanan-alkuisen konsonanttiihtymän yksinkertaistumisen kautta tuottaisi kantasuomeen yhtäläisen muodon kuin edellä mainittu **frawa-*.

vinkeä ('hvinande, häftig, driftig, stark'), toisin sanoen sellaiset ilmaukset, joissa on 'ripeys' voittopuolisesti esillä (vrt. kuitenkin *pirhakka, pirakka*, jossa yhtyvät niin *navean* kuin *navakankin* merkitykset). *Naveaan* Lönnrotkin yhdistää *navakan*: "Nawakka a. (*nawea*) kraftfull, stark, häftig; --".

Navea, navakka on ehkä myös germaanisiperäinen sana, sillä sitä voi verrata muinaisnorjan sanaan *snøgg* ~ *snoggr* 'schnell', jolla on samamerkityksiset vastineet islannissa (*snöggur*), norjassa (*snøgg*) ja ruotsin murteissa (*snägg, snogg, snagg*); samaan yhteyteen on liitetty Orkney-saarten *sneck* 'aktiv' (Vries 1962 527). Samainen muinaisnorjan *snoggr* on 'nopean' lisäksi myös 'kurz, kurzhaarig' (Baetke) ja siihen liittyvät islannin *snöggur (snöggvan)* 'kort', vrt. 'hurtig, pludselig, brat' (Blöndal), norjan *snøgg*, joka on paitsi 'kort, knap' myös 'hastig, pludselig, rask, skyndsom' (Torp), sekä esim. ruotsin murteiden *snägger* 'kort, sträng, rask' (Hellquist s.v. *snygg*), 'kort, kort for hodet; streng, skarp (f.e. om vinter); rask, energisk' (Torp mp.). Nämä kahtalaiset merkitykset on katsottu jo vanhastaan olleen samalla sanalla (Vries mts. 527—528, Torp mp., vrt. Hellquist mp.), jonka kantaskandinaaviseksi asuksi on rekonstruoitu **snaggwia*- < kgerm. **snawwia*- (Hellquist, Torp, Jóhannesson). Esimerkiksi edellä mainittu ruotsin murteiden *snägger* on 'ripeä, ankara, kova (esim. talvi)', johon voidaan verrata suomen ja karjalan *navakan* merkityksiä. Vrt. myös tuonnempana käsiteltävään *näpeään*.

Kantagermaaniminen **snawwia*- voisi hyvinkin olla *navean* lähtökohdiana, äännesuhteisiin vrt. esim. suomen *kuva* ~ kgerm. **skuwwan*- (> ksk. **skuggwan*-) (Koivulehto 1977 135), muita suomen -v- ~ kgerm. -ww- -tapauksia ovat *haava, kaava, naava* (Koivulehto mt.; norjanlapin sanaa *nävvä, nävvä* 'rubbish, refuse; as the first part of compounds: very short, stunted, and poor (grass, wool etc.)' Koivulehto vertaa mts. 147 edellä mainittuun muinaisnorjan sanaan *snoggr*). *Naveaa* voi tässäkin pitää primaarisena ja *navakkaa* sen rinnalle syntyneenä.

Kantaskandinaavista **snaggwia*-asua tekisi mieli verrata Eurénin ja Lönnrotin sanakirjoissa esiintyvään adjektiiviin *nakkia* 'snäll, rask' (Eurén), *nakkea, nakkia* 'snäll, rask, liflig, nått, qvick (till förståndet)' (Lönnrot); äännteellisesti vrt. esim. suomen *ankea* ~ germ. **angwia*-. Saman tien sallittakoon poikkeama Lönnrotin sanakirjan toiseenkin adjektiiviin, joka voisi käydä germaaniseksi lainaksi: *riekkeä, riekkää* 'yster, liflig, bjert' ~ kgerm. **sprēkia*-, vrt. muinaisnorjan *sprækr* 'hurtig, lebhaft' (Vries 1962 539), norjan *spræk* 'fyrig, frisk, livlig; kaat, overgiven; urolig, sky (om dyr); kjæk, dygtig, ypperlig; rask til løp' (Torp), ruotsin murt. (Norlanti) *språker* 'modig, glad, glänsande' (Hellquist s.v. *språkåle* 'ung yster häst'), tanskan murt. *spræg* 'hovmo-

dig' (Nielsen). SKES ei tätä sanaa mainitse, vrt. kuitenkin *riekko* 'riehakas, vilkas, vallaton, riekkuja' s.v. *riekkuu*.⁴

4. näpeä

Suomen *näpeä*, *näpevä*, *näpäkkä*, *näppeä* on SKES:n mukaan (II 413): 1. 'terävä (muisti, veitsi)', 2. 'nopea, nopsa, sukkela, ketterä, näppärä, toimekas' ja 3. 'soma, sievä, siro'. Samanlaiset merkitykset on karjalan sanoilla *näpie*, *näbie*, *näbie*, *näbiä*, *näbei*: 1. 'terävä (esim. veitsi), ottava', 2. 'uuras, nopea, sukkela, kätevä, terhakka', 3. 'soma, hieno, sivistynyt'. Lyydin *näbed*, *näbed* on sekini: 1. 'terävä' ja 2. 'vikkelä, nopsa'. Virossa sana tarkoittaa lähinnä 'ripeää': *näbe* (gen. *näbeda*) 'ripeä, riivakka, nopsa' (ESS), 'rasch, vorlaut' (Wiedemann). Nykysuomen sanakirjan mukaan *näpeä* on 'herkkä, nopea, näpäkkä'; *näpäkkä* taas vastaavasti 'näppärä, napakka, näpsä, soma'. *Näpeän* yhteydessä SKES viittaa *näppärä*-sanaan.

Näppärän Nykysuomen sanakirja selvittää seuraavasti: '(henkilöstä): taitava (vars. sormistaan), nokkela, näpsä(kk); (työkaluista, menetelmistä): kätevä, mukava; (työn tuloksista:) näppäryyttä osoittava, näppärästi tehty'. Lähinnä itämurteissa sanasta esiintyy variantti *näpperä*, johon useat lähisukukielten muodot liittyvät: karjalan *näppärä*, *näpperä* 'taitavakätinen, näppärä; sukkela, vikkelä, nopsa, sievä', *näpper* 'näppärä, taitava; sievä, hieno, hyvin tehty', vatjan *näper* 'nopea, vikkelä, sukkela; topakka, tarmokas' (SKES:n mukaan mahdollisesti virolainen laina), viron *näper* (gen. *näpri*, *näpre*) 'nopea, kerkeä, ripeä, reipas', mahdollisesti jälkimmäiseen kuuluu myös viron takavokaalinen *naper* 'tarmokas, nopea, taitava, työteliäs' (SKES II 414). *Näppärää* SKES pitää mahdollisena johdoksena *näppi* 'sormi, sormenpää' -sanasta joka tunnetaan samoissa kielissä. Hakulinenkin (1979 135) mainitsee tämän yhdistelmän mutta varustaa sen kysymysmerkillä ja vertaa toisaalla (mts. 140) *näpeää* ja *näppärää* sanaan *näpsä*. Suomen *näpsä*, jota SKES ei esitä, on 'näppärä, näpeä, näpsäkkä' (NS) ja *näpsäkkä* 'näppärä, näpsä, nokkela' (NS), johdon puolesta vrt. edellä käsiteltyihin *ripsa* ja *ripsakka* -tapauksiin. Tuskin tässä mainittuja

⁴ SKES:n mukaan onomatopoeettis-deskriptiivisiä sanoja, esim. *riekata* on 'riehua, metakoida, reuhata'. Viimeksi mainitun yhteydessä esitetty Agricolan Rukouskirjan sitaatti "reeckajisit minun wastian" (po. wastani; Agricolan teokset I 283) on Agricolan Psalmtarissa (mt. III 265) saanut alun "kerskajisit minua wastian" (nykyisessä Kirkkoräämatussa, Ps. 38:17: "ylvästelkö minua vastaan"). Pelkkää sattuman leikkiäkö: Agricolan *riekata*, vrt. mainittu muinaisnorjan *sprækr* 'hurtig, lebhaft' ~ Agricolan *kerskata*, vrt. muinaisnorjan *kerskr* 'lebhaft, munter' (Vries 1962 307)?

sanoja *näpeästä näpsäkkään* voidaan etymologiselta kannalta kokonaan erottaa toisistaan; ilmeistä on, että *näppi* 'sormi' on ainakin osaksi vaikuttanut *näppärän* merkitykseen ('taitava sormistaan' yms., vrt. *kätevä/käsi*) ja äänneasuunkin.

Kokonaan erillään edellä käsitellyistä SKES pitää suomen murteiden ja vanhan kirjakielen sanan *näpeä*, *näppeä* 'niukka, riittämätön', Lönnrot: *näpeä* 'knapp, snäf, otillräcklig, sparsam', *näppeä* 'knapp, otillräcklig, sparsam'. Esim. Agricolalla esiintyy adverbimuoto *näpieste* (III 726), 1642-vuoden Raamatussa on vastaavassa kohdassa (Hagg. 2:17) *näpiäst*, siis yksinäis-*p*:llisenä. Sana on SKES:ssa yhdistetty murrensanaan *näppi* 'niukka, kitsas, riittämätön, täpärä, ei aivan täysi (mita)', jota on pidetty ruotsista tulleen lainana, vrt. rts. *näpp* 'vajaa, niukka', mrts. *näpper* 'vajaa, niukka, ahdas' (SKES II 413). Samamerkityksinen takavokaalinen suomen murteiden *nappi* 'niukka, vajaa, tarkka (esim. mitasta); huono' on katsottu lainaksi ruotsin sanasta *knapp* 'niukka, riittämätön, vajaa, vähäinen' (mts. 365).

Vaikka *näppi* ja *nappi* luontuvatkin hyvin ruotsalaislainoiksi, niin *näpeässä* — sekä 'nopeassa' että 'niukassa' — voi olla kyse alkuaan yhdestä ja samasta sanasta. Edelleen olisi ajateltavissa, että *navea* ja *näpeä* ovat alun alkaen vain saman sanan taka- ja etuvokaaliset variantit (vrt. esim. Saukkonen 1962 342—344), joissa on todettavissa myös edellä mainittu *v*:n ja *p*:n vaihtelu. Esitän kumminkin *näpeällekin* oman germaanisen lähtömuodon. Se voisi olla peräisin siitä pohjoisgermaanisesta sanueesta, jota muinaisnorjassa edustaa *snæfr* 'rasch' (Vries 1962 527), 'tight, narrow; tough, vigorous' (Zoëga), islannissa *snæfur* 'snæver; hurtig, rask; energisk; smidig; livlig, træffende, vittig' (Blöndal), norjan murteissa *snæv* 'snæver, trang, knap' (Torp), ruotsissa *snäv* 'ahdas, tiukka; niukka, ynseä, tyly' (Hirvensalo—Hedlund), murteittain myös 'rask, hurtig' (Hellquist) ja tanskassa *snæver, snever* 'eng, knapp' (Vries mp.), myös esim. 'som foregaar inden for det mindst mulige rum, forløber med den kortest mulige radius, finder sted i den mindst mulige afstand fra noget andet' (ODS). Semanttisesti rinnastus on kelpoisa. Suomalais-karjalaisella taholla esiintyvä merkitys 'terävä' selittyy 'nopeasta' (vrt. toisaalta suomen *terävä* 'liikkeistä, otteista tms.: äkillinen ja riuska, nopea ja jäntevä', NS). 'Soman, siron' merkitys taas näyttää liittyvän useinkin 'nopeaa, ripeää' ilmaiseviin sanoihin.

Germaanisen sanueen kantagermaaniseksi asuksi voidaan rekonstruoida **snæþ(r)ia-* (~ **snēþ(r)ia-*), kantaskandinaaviseksi **snāþ(r)ia-* (vrt. Vries mp., Torp mp. ja toisaalta Hellquist mp. ja Nielsen s.v. *snæver*). Kantasuomen *ä* vastaamassa kantagermaanista *æ*:tä on esim. sanoissa *käydä, räkä, vähä, väsyä* (Koivulehto 1976 263—265). Myös takavokaalinen kantaskandinaavinen lähtömuoto voisi edustua kanta-

suomessa etuvokaalisena samaan tapaan kuin esim. sanassa *häpeä* (~ ksk. **hawīḫa-*) (Koivulehto 1971b 578—580). Vokalismien kvantiteetti-eroa on ”lukuisissa lainasanoissa todettavissa” (Koivulehto 1977 136), germaanisissa *ā*-tapauksia ovat esim. *havas*, *laho*, *malja*, *paha* (Koivulehto 1979 272, 273). Tässäkin sanassa on siis germaaninen *-ia- ja suomalainen eA-loppu.

Ellei *näppärän* geminaatta-*p*:n katsota olevan *näppi*-sanasta peräisin, voisi tätä adjektiivia verrata esim. ruotsin sanaan *näpen*, jolla murteittain on myös merkitykset ’passande, nyttig, behändig’ (Hellquist), ja siihen liittyvään norjan adjektiiviin *næpen* ’nem, rask, behändig; netop balancerende, knap; nøjaktig, punktlig’ (Torp). Hellquist (mp.) katsoo sanojen kuuluvan samaan yhteyteen kuin ruotsin adverbi *näppeligen*, joka puolestaan liittyy muinaisruotsin adjektiiviin *næpper* ’knapp, trång’ ja muinaisnorjan sanaan *hneppr* ’knapp, gering’ (Vries 1962 243 s.v. *hneppa*). Tähän taas voi verrata muinaisnorjan *knappr* ’knapp’ -sanaa ja siihen liittyviä eri kielten *knapp(p)*-sanoja, joihin sisältyy myös ’nopean’ merkitys (Vries 1962 320, Vries 1971 334). Edelleen mainittakoon ruotsin *snabb*, jolla on murteissa samamerkityksinen rinnakkaisvariantti *snapp* (Hellquist), vrt. norjan *snapp*, joka on ’rask’ mutta myös ’knap, snæver’ (Torp). Moninaisuutta ei siis ole vain itämerensuomalaisella taholla. *Näppärän* edustajat ovat yleensä etuvokaalisia, vrt. kuitenkin viron *naper*. Takavokaalinen on se *nappa*-sana, jonka Porthan on kirjoittanut välilehdittämäänsä Jusleniuksen sanakirjaan: ”Nappa neitzy (cfr. näppära).” Kun Gananderilla esiintyy sama sana (*Nappa neitzet*), selittää hän sen ’en ung öfvermagr flicka’ ja esittää sananlaskun: ”Toinen nai nappa neitzeen, Toinen ämmän ähkywäisen”, joka on ilmeisesti lähtöisin Florinuksen kokoelmasta (Hormia 1961 545).

Näpäkä voi perustua sekä *näppä*- että *näpä*-kantaan (viimeksi mainittuun vrt. Hakulinen 1979 64, 129). Sitä voi verrata myös edellisen sanan yhteydessä mainittuun *napakkaan*, joka ei esiinny vielä Lönnrotin sanakirjassa; siinä *napakka* on ’rofvva med lång rot’, *poika napakka* ’poikknyffel, glunt’. *Näpäkä* on Lönnrotin mukaan *näpeän* deminutiivimuoto.

5. nopea

Etymologisesti edellisistä erillään on pidetty myös *nopea* ’joutuisa, vikkela, sukkela, nopsa, pikainen, kerkeä, ripeä’ (NS), karjalan *nope* ’id.’, joka lienee suomalaislaina, sekä viron *nobe* (gen. *nobeda*), luoteisviron murt. *noppe*, *nope* ’id.’ (jälkimmäisistä muodoista ks. Mägiste

1959 35—36). Samaan sanueeseen kuuluu myös *sa*-johdos: suomen *nopsa* 'nopea, vikkela, sukkela' (NS) ja viron *nops* (gen. *nopsa*) 'nopea' (SKES II 392). Viron *nops* on Wiedemannin mukaan runokieleen kuuluva sana kuten myös saman sanakirjan *nopr* (gen. *nopra*) 'id'.

Suomalais-virolainen **nopeða* on verrattavissa muinaisnorjan adjektiiviin *snœfr* 'flink, rasch' (Vries 1962 528), vrt. islannin *snöfurlegur* 'rask, hurtig, behændig; rask, fyrig; brat, hovedkulds' (Blöndal). Tämän sanan kantaskandinaavisena muotona on pidetty **snöð(r)ia*-asua (Vries mp.); vrt. myös muinaisnorjan *noefr* 'tüchtig' (Vries mts. 414), islannin *naefur* 'dygtig, flink; haard; intelligent' (Blöndal), muinaisruotsin *növer* 'rask, duktig' (Söderwall) ja toisaalta islannin *knæfur* 'rask, flink', tanskan *knøv* 'god, udmærkt; rask, hurtig, flink; net tiltalende' (ODS) (ks. Vries mp., Hellquist s.v. *snäv*). Muinaisnorjan *snœfr* on ilmeisesti samaa sanaperhettä kuin *näpeän* yhteydessä mainittu muinaisnorjan *snæfr* (Vries mp., Hellquist mp., Nielsen s.v. *snæver*). Rinnastus edellyttää tässäkin tapauksessa germaanisen pitkän vokaalin asemesta lyhyttä ensi tavun vokaalia itämerensuomessa. Germaanisissa lainoissa tällaista eroa onkin todettavissa sekä väljissä että suppeissa vokaaleissa (vrt. edellä *ripeän* ja *näpeän* yhteydessä mainittuja esimerkkejä), mutta tietääkseni ei ole esimerkkejä puolisupeasta vokaalista.⁵

Nopean lisäksi tällainen laina, jossa germaanisella taholla on *ō* ja itämerensuomessa *o*, voi olla suomen *kolea* 'kolakka, kolkko, kylmäsävyinen, kalsea' (NS), viron *kõle* (gen. *kõleda*) 'kolkko, kylmähkö, viimainen; kuiva (kylmyyden ja lumettomuuden johdosta)', liivin *ke'l* 'kolea, kylmä' (SKES II 210) ~ kgerm. (länsigerm.) **kōlia-/kōlu-*, vrt. mys. *chuoli*, kas. *kōl*, holl. *koel* ja engl. *cool* (Kluge—Mitzka s.v. *kühl*, Vries 1971 342, Onions), jotka tarkoittavat 'viileää' tai 'kylmää'; vrt. myös pohjoisgermaanisella taholla tavattavat muinaisnorjan verbit *koela* 'kühlen, abkühlen' (Vries 1962 342, Seebold 1970 288) ja *kólna* 'kalt werden' (Vries 1962 325). Germaaninen *kōlia-* (~ **kōlja-*) oli varmaanikin homonymian takia häiritsevä, sillä kantasuomen kotoperäinen **kōlja* (> nykysuomen *kuolija*) esim. konneksiossa **kōlja mēs* oli 'kuoleva mies' (vrt. E. Itkonen 1966 223), kun taas germaaninen **kōlja* olisi vastaavassa asemassa tuottanut 'kylmän miehen'. Toisaalta kantasuomessa oli jo ennestään substantiivi **kolja* 'jättiläinen' (ks. SKES II 210, vrt. Joki 1973 100 ja Fromm 1977 145), joten 'kylmää' tarkoittanut lyhytvokaaliseksi siirtynyt **kolja* mukautui adjektiivina **eðA*-johdoksiin eikä siis edustu *j*:llisenä niin kuin esim. germaaniset lainasanat *aljo* ja *teljo*.

Homonymian välttämistä voisi kaikesti olettaa myös *nopean* yhtey-

⁵ Koivulehto on (1976 275—276) esittämänsä etymologian suomen *levätä* (*lepään*) ~ kgerm. **slēpa-* sitemmin perunut (ks. Lehtinen 1979 249).

dessä, tarkoittaahan suomen *nuopea* (< **nōpeða*) 'heikkoa, väsynyttä, halutonta, alakuloista, pahoinvointista, surkean näköistä', karjalan *nuopie* 'väsynyttä' ja 'velttoa' (SKES II 400). Harkittavaksi jättäisin sen, onko *nuopea* puolestaan ainakin joltain osin yhteydessä siihen skandinaaviseen sanueeseen, jota edustavat ruotsin *snopen* 'nolo(na); myrryksissä, nuivalla nenin; pettyn/yt, -eenä' (Hirvensalo—Hedlund), murteissa myös *snōp(er)* 'snopen' (Hellquist), norjan *snōp* 'slukøret, flau' ja fäärin *snōpin* 'forlegen' (Torp). Lönnrotin mukaan *olla nuopeissansa* on 'vara snopen' (s.v. *nuopea*).

6. vikeä

Lönnrotin sanakirjan lisävihossa on adjektiiviksi *vikeä* 'snabb, hurtig, kraftig', joka nykymurteista on todettu lähinnä Peräpohjolasta, missä se tarkoittaa 'vuolasta (virtaa), voimakasta (tuulta)'. Nykyisessä kirjakielissä vastaava sana esiintyy *vikevä*-asuisena: 'vikkelä, sukkela, nopea' (NS), murteissa sana tunnetaan etupäässä pohjalaismurteissa ja Itä-Suomessa. Karjalan kielen vastaava sana on *vikövä* (Uhtua), *vigevä* (Suistamo) 'nopea', adverbina *vikövästi* (Vuokkiniemi), *vigevästi* (Korpiselkä) 'kovaa vauhtia'. Sanalla on vastineita useissakin lapin murteissa, esim. lpN *vâkkâd* on 'vuolas; nopea, vahva, kestävä' (SKES VI 1759 s.v. *vikevä*). Lapin muoto viittaa aiempaan **edA*-adjektiivisiin samoin kuin *vikeä*, muut taas *vä*-loppuiseen muotoon.

Vikeä ~ *vikevä* -sanalle ehdotan germaaniseksi originaaliksi sitä adjektiivia, joka esiintyy muinaisnorjan muodossa *vígr* 'kampftüchtig' (Vries 1962 662) ja jonka myöhempiä edustajia ovat islannin *vígur* 'kampdygtig, vaabenfærdig', vrt. *vera jafnuvígur á alt* 'være lige flink til alt' (Blöndal), norjan *andvig* 'stridbar' (Torp s.v. *viga* 'magte, orke') ja ruotsin *vig* 'notkea, ketterä, vikkela, näppärä, sukkela' (Hirvensalo—Hedlund). Skandinaaviselta taholta sana on lainautunut englantiin, arkaistinen ja murteellinen *wight* 'valiant, doughty, strong, stalwart, active, brisk' (Onions, Vries mp.). Indogermaaninen juuri on Pokornyn (1128—1129) mukaan **ueik-* 'energische, bes. feindselige Kraftäusserung', **uoika* 'Lebenskraft', vrt. samassa yhteydessä mainittuja liettuan adjektiiveja *véikus* 'geschwind' ja *veiklus* 'tätig, geschäftig' sekä latin sanaa *veīklis* 'hurtig, gesund'.

Muinaisnorjan *vígr* palautuu kantaskandinaaviseen muotoon **wīgia-* (Vries mp., vrt. myös Seebold 1970 545). Edellä käsiteltyjen sanojen tapaan tästä muodosta voisi olla peräisin kantasuomen **vikeðä*, suomen *vikeän* ja norjanlapin *vâkkâd*-sanan edeltäjä (viimeksi mainittuun vrt. esim. suomen *rikeä* ~ lpN *râkkâd*, SKES III 796). Germaani-

nen ensi tavun pitkä \bar{r} olisi siis lyhentynyt kantasuomessa i :ksi kuten edellä *ripeässä*. Suomen *vikevä* on ilmeisesti syntynyt $-eA$ ja $-(e)vA$ -adjektiivien sekaantumisesta, mikä ei ole poikkeuksellista (ks. T. Itkonen 1969 138). Mukautumista *evä*-loppuiseksi on varmaankin auttanut lähiasuinen ja lähimerkityksinenkin *väkevä*.

SKES, joka katsoo *vikeän* ja *vikevän* deskriptiivissävyisiksi sanoiksi, arvelee, että niiden kanssa on ”ehkä samaa alkuperää” samoin deskriptiiviseksi luonnehdittu *vikkelä* ’nopea, ketterä, sukkela, älykäs’, karjalan *vikkelä*, *vikkel* ’vilkas, nopealiikkeinen, sukkela’ (SKES VI 1759—1760). Hakulinen (1979 130) ei esitä *vikkelälle* etymologisia sukulaisia; Päivi Rintalan mielestä (1972 188) *vikkelän* ”syntyyn ovat voineet vaikuttaa toisaalta lukuisat *vi*-alkuiset nopeata liikettä kuvaavat sanat (esim. *vinha*, *vinkeä*, *vihakka*; *viuhua*, *vilkkua*, *vilistä*), toisaalta *sukkela*”. *Vikkelän* osalta pidän Rintalan esittämää käsitystä luonteavana, varsinkin kun *sukkelan* levikki on yhtäläinen *vikkelän* kanssa (Rintala mts. 180, 187—188). Vrt. kuitenkin myös esim. mrts. *qvik(k)er*, *kviker* ’leftvande, liflig, rörlig’ (Söderwall, Hellquist s.v. *kvick*).⁶

7. rohkea

Suomen *rohkea* on ensisijaisesti ’peloton, pelkäämätön, arkailematon, urhea, uskalias, uljas’, määrästä puhuttaessa myös ’runsas, roima, reipas’ (NS), murteissa se voi olla lisäksi ’ripeä, joutuisa, uuttera; varma; pitkäkasvuinen, kookas’. Karjalan vastaava sana on *rohkie*, *rohkei* ’rohkea, reima, terhakka, hanakka, runsas’, vatjan *rohkea* on ’rohkea’, komparatiivimuodoissa *rohkiap*, *rohkap* ’enempi, enemmän’, ja viron *rohke* (gen. *rohke*) on ’runsas, lukuisa; rohkea (puheissaan), törkeä’. *Rohkea* on ilmeisen vanha ims. sana, suomesta se on lainautunut lappiin, esim. lpN *roak’kâd* on myös ’rohkea’. Etymologisia sukulaissanoja sille ei ole esitetty (SKES III 821).

Rohkean lähtömuodoksi tarjoan sitä sanaa, jota muinaisnorjassa edustaa adjektiivi *roskr* ’tüchtig, tapfer’ ja jonka aiempi ksk. muoto on ollut **wraskwa*- (ks. Vries 1962 458); vrt. isl. *röskur*, jolle Blöndal antaa ensiksikin merkitykset ’rask, flink, energisk’ ja toiseksi esittää esimerkin *röskur tveggja tíma gangur* ’lidt over (godt) to Timers Spadseretur’; vrt. myös esim. muinaisnorjan *roskleikr* ’Tapferkeit, Mut, Uner-schrockenheit’ (Baetke) ja isl. *röskleikur* ’briskness, boldness’

⁶ Kantagermaaninen **kwikwa*- voisi ehkä myös tulla kyseeseen *vike(v)än* originaalina: muinaisnorjan *kvikr*, *kykr* ’lebendig’, norjan ja tanskan *kvik*, ruotsin *kvick* (Vries 1962 338 s.v. *kvika*). Germaaninen **-k-* ~ kantasuomen **-k-* edellyttäisi varhaista lainausta.

(Sigurdsson). Muinaisnorjan etymologisessa sanakirjassaan Jan de Vries (mp.) yhdistää samaan sanaan norjan ja tanskan *rask*-sanan (*rask* tunnetaan kyllä ruotsissakin, vrt. tämän artikkelin alussa mainittu suomen *raski*) ja vertaa tätä sanastoa Orkney-saarten *rosk*- ja Shetlannin murteen *rusket*-sanaan, joilla kummallakin on merkitys 'gut gewachsen'. Samassa yhteydessä hän mainitsee muinaisnorjan verbin *roskvast* 'wachsen, reifen', jota hän puolestaan vertaa Shetlannin murteen verbiin *rask* 'schnell wachsen'. Norjan, tanskan ja ruotsin *rask*-sanaa on yleensä pidetty (keskiala)saksasta tulleen lainana (vrt. saksan *rasch*) eikä vanhastaan skandinaavisena sanana, vaikkakin etymologisesti alun alkaen muinaisnorjan sanaan liittyvänä (ks. esim. Hellquist, Torp, Nielsen, Kluge-Mitzka, vrt. Falk-Torp; tähän kuuluu myös englannin *rash*, ks. Onions ym., ja hollannin *ras*, keskihollannin *rasch*, *ras* 'vlug; levendig, flink, sterk', Vries 1971 563).

Merkityksen puolesta germaaninen sanue kävisi hyvin *rohkean* läh- tömuodoksi. Itämerensuomessa tavattava 'runsauden' merkitys voisi selittyä germaanisella taholla tavattavasta 'kasvamisesta', suomen murteissa *rohkea* voikin olla 'pitkäkasvuinen'. Toisaalta myös *rapea* voi olla sekundaarisesti 'runsas', esim. *rapea peninkulma*, vrt. ja *rapia(t) päälle* 'ja hiukan, jnkn verran lisää', samoin kuin *reipaskin (reippaasti kaksikiloinen ahven)* (NS, SKES). Samalla tavoin käyttäytyy *rohkea: rohkea (tai rohkeasti) kahden tunnin matka*, vrt. ed. isl. *röskur tveggja tíma gangur*.

Äänteellisellä puolella odottaisi kantaskandinaavisen muodon perusteella ensi tavun *a*:ta itämerensuomessakin, mutta sana olisi ehkä voitukin lainata siinä vaiheessa, kun germaanisesta muodon toisen tavun *w* on alkanut vaikutuksensa ensi tavun *a*:han (tästä *w*-umlautista ks. esim. Noreen 1904 65—68), minkä äänteen kantasuomalaiset olisivat sitten omaksuneet *o*:na. Germaaninen *sk* edustuu kantasuomen *hk*:na kuten esim. lainasanoissa *nahka*, *pyyhkiä*, *vihko* (Koivulehto 1973b 13). Itämerensuomalaisena lähtömuotona voisi olla **rohka*, josta sitten on johdettu **eða*-adjektiivivi, vrt. edellä käsiteltyyn **rapa* — **rapeða*-tapaukseen ja esim. suomen (murteiden) sanaan *vaikea*, *vaikka* 'hiltainen, lientynyt', jonka kantana on pidetty kantasuomen **vaikka*-asua, vrt. germ. **waika*- (SKES V 1591—1592 s.v. *vaieta*; huom. erityisesti, että germaanisella taholla on rinnakkaismuotona myös **waikwa*-, ks. Vries 1971 822 s.v. *week*, vrt. Vries 1962 651 s.v. *veikr*). Tällainen *a*-loppuinen kanta voisi selittää myös ensi tavun vokalismin muotoutumista, sillä odotettava **rahka* olisi kantasuomessa törmännyt ilmeisesti jo ennestään tunnettuun *rahka*-sanaan, joka esiintyy nykyisin samoissa kielissä kuin *rohkea* ja lisäksi vielä vepsässä (SKES III 712—713). *Rahkaan* todennäköisesti jo tuolloin kuuluneet negatiivissävyiset kompo-

nentit (vrt. vaikkapa suomen 'hiki, piipun ihvi, rupi' ja viron yksinomaiset merkitykset 'home, mätä, visva', SKES mp.) ovat voineet olla häiritseviä germaanisperäisen **rahka* (→ **rohka*) -sanana rinnalla. Mikäli vokalismien osalta voisikin tukeutua tällaiseen homonymian välttämiseen, olisi helpommin ymmärrettävissä germaanisen *sk:n* edustuminen itämerensuomessa *hk:na*, mikä lienee katsottava varhaisemmaksi kuin germaanisen ensi tavun *a:n* muutosprosessi. Otettakoon kuitenkin lukuun vielä yksi mahdollisuus: lainaus onkin niin aikainen, että varhaiskantagermaanisessa muodossa olisi ollut ensi tavussa (indogermaaminen) *o* (**wroskwo-*) (vrt. Seebold 1970 571). Vastaavanlainen ensi tavun *o*-tapaushan on Koivulehdon mukaan suomen *lovi* (ks. Koivulehto 1971b 607 ja 1972 627, vrt. Fromm 1977 145—150; Koivulehdon samalla kertaa esittämiin sanoihin *ronkka* ja *lonkka* tarkoitukseni on palata toisessa yhteydessä).

Lopuksi kiinnittäisin huomiota siihen *rohkean* lainaamista ehkäpä tukevaan seikkaan, että suomen *eA*-johdin on ylipäättänsä yllättävän usein *k:n* jäljessä. Nykysuomen sanakirjan 272:sta *eA*-adjektiivista 94 on *keA*-tapauksia; seuraavaksi suurimmat ryhmät ovat *peA* 40, *meA* 29 ja *reA* 28, kun taas harvinaisimmat ovat *jeA* 1 (*kajea*) ja *neA* 3 (*hieneä*, *onea*, *tanea*) (laskelmat tehty Tuomi 1972:n mukaan).⁷ Vertailun vuoksi olen laskenut vastaavat vepsän nominin Zaitsevan ja Mulloksen sanakirjasta: 44:stä tapauksesta 20:ssä on *ged* < **kedA*, seuraaviksi tulevat tässäkin aineistossa *bed* < **pedA* 5, *med* < **medA* 5 ja *red* < **redA* 4 (yhtään **nedA*-esimerkkiä ei ole, ainoa *jed*-sana on täälläkin *kajed*). Lauri Postin liivin kielen äännehistoriassa (1942 202—203) on esitetty **edA*-sanoja, joilla on vastine jossain lähisukukielessä tai useammassa. Näistä 20:stä esimerkisanasta 12 on **kedA*-tapauksia, **pedA*-sanoja on 3 ja samoin on 3 **medA*-sanaa. Mikäli taajuussuhteet olisivat olleet jo kantasuomessa samansuuntaiset, miltä näyttää, olisi ymmärrettävää, miksi useahkot germaaniset adjektiivit, joiden vartalon konsonanttiaines edustuu kantasuomessa *k:na*, ovat mukautuneet juuri **edA*-adjektiiveihin. Tällaisia lainoja ovat *ankea* (SKES), *huokea* (SKES), *laakea* (Karsten 1943—44 249, Schlachter 1962 22), *la(k)kea* (Karsten mts. 255—256, Schlachter mp.), *?laukkea* (Koivulehto 1971a 22), *makea* (T. Itkonen 1980 134) ja *vaikka* (SKES). Edellä germaanisiksi lainasanoiksi esittämäni tapaukset ovat pääosin *peA*-loppuisia (*ri-peä*, *rapea*, *näpeä*, *nopea*) ja *keA*-loppuisia (*vikeä*, *rohkea*, *?nakkea*, *?riekkeä*); uudet etymologiat on myös sanoilla *navea* ja *kolea*.

⁷ *-keA* näyttää useinkin jäävän kokonaisuudessaan oletettavan kannan ulkopuolelle, vrt. Hakulisen (1979 227—228) esimerkkejä *kuohkea/kuoha*, *lauhkea/lauha*, *muikea/muju* jne.

LÄHTEET JA LYHENTEET

Agricolan teokset = *Mikael Agricolan teokset* I—III. Näköispainos. Porvoo 1931. | Antonsen 1975 = Elmer H. Antonsen, *A Concise Grammar of the Older Runic Inscriptions*. Tübingen. | Blöndal = Sigfús Blöndal, *Íslandsk-dansk Ordbog*. Reykjavík 1920—24. | Baetke = Walter Baetke, *Wörterbuch zur altnordischen Prosaliteratur* I—II. Berlin 1965, 1968. | ESS = Paul Kokla, Helga Laanpere, Mart Mäger, Arno Pikamäe, *Eesti-soome sõnaraamat*. Toimetanud Valdek Pall. Tallinn 1972. | Eurén = G. E. Eurén, *Suomalais-Ruotsalainen Sanakirja*. Hämeenlinna 1860. | Falk-Torp = H. S. Falk und Alf Torp, *Norwegisch-dänisches etymologisches Wörterbuch* I—II. Heidelberg 1910—11. | Fromm 1977 = Hans Fromm, Vanhimpien germaanisten lainojen ikäämisestä suomen kielessä. *Virittäjä*. | Ganander = Christfrid Ganander, *Nytt Finskt Lexicon* I—III. Näköispainos. Porvoo 1937—40. | Hakulinen 1968 = Lauri Hakulinen, *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. Kolmas, korjattu ja lisätty painos. Keuruu. | Hakulinen 1979 = Lauri Hakulinen, *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. Neljäs, korjattu ja lisätty painos. Keuruu. | Hellquist = Elof Hellquist, *Svensk etymologisk ordbok* I—II. Andra upplagan. Lund 1939. | Hirvensalo — Hedlund = Lauri Hirvensalo — Nils Hedlund, *Ruotsalais-suomalainen sanakirja*. Porvoo 1972. | Hormia 1961 = Osmo Hormia, *Gananderin sanakirjan lähteet*. Turku. | IMS = *Inkeröismurteiden sanakirja*. Toimittanut R. E. Nirvi. Helsinki 1971. | Itkonen, E. 1966 = Erkki Itkonen, *Kieli ja sen tutkimus*. Helsinki. | Itkonen, E. 1971 = Erkki Itkonen, Om två finska ord. *Festskrift till Olav Ahlbäck* 28. 3. 1971. Studier i nordisk filologi 58. Helsingfors. | Itkonen, T. 1969 = Terho Itkonen, Erään partisiippityypin taustaa. *Virittäjä*. | Itkonen, T. 1980 = Terho Itkonen, Om ursprunget till finskans *laittaa*. *Festskrift till Carl-Eric Thors* 8. 6. 1980. Studier i nordisk filologi 62. Ekenäs. | Jóhannesson = Alexander Jóhannesson, *Isländisches etymologisches Wörterbuch*. Bern 1956. | Joki 1973 = Aulis J. Joki, *Uralier und Indogermanen*. Suomalais-ugrilaisen Seuran toimituksia 151. Helsinki. | Jusenius = Daniel Jusenius, *Suomalaisen Sana-Lugun Coetus*. Näköispainos Henrik Gabriel Porthanille kuuluneesta välilehditetystä kappaleesta. Porvoo 1968. | Karsten 1943—44 = T. E. Karsten, *Finnar och germaner*. Folkmälsstudier IX—X. Helsingfors 1943, 1944. | Kirkkoraamattu = *Pyhä Raamattu*. *Vanha testamentti*. XI yleisen Kirkolliskokouksen vuonna 1933 käytäntöön ottama suomenno. *Uusi testamentti*. XII yleisen Kirkolliskokouksen vuonna 1938 käytäntöön ottama suomenno. | Kivi 1951 = Aleksis Kivi, *Valitut teokset*. Toimittanut J. V. Lehtonen. Neljäs painos. Helsinki. | KKS = *Karjalan kielen sanakirja* I. Helsinki 1968. | Kluge-Mitzka = Friedrich Kluge, *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*. 20. Auflage. Bearbeitet von Walther Mitzka. Berlin 1967. | Koivulehto 1971a = Jorma Koivulehto, 'Jäten' in deutschen Mundarten. Wortgeographisch-etymologische Untersuchungen. Suomalaisen Tiedeakatemia Toimituksia. Sarja B. Nide 170. Helsinki. | Koivulehto 1971b = Jorma Koivulehto, Germanisch-finnische Lehnbeziehungen I. *Neuphilologische Mitteilungen* 72. | Koivulehto 1972 = Jorma Koivulehto, Germanisch-finnische Lehnbeziehungen II. *Neuphilologische Mitteilungen* 73. | Koivulehto 1973a = Jorma Koivulehto, Germanisch-finnische Lehnbeziehungen III. *Neuphilologische Mitteilungen* 74. | Koivulehto 1973b = Jorma Koivulehto, *Kenno, kotti ja kalvo*. Lisää germaanisuomalaisiin lainakosketuksiin. *Virittäjä*. | Koivulehto 1976 = Jorma Koivulehto, Vanhimmista germaanista lainakosketuksista ja niiden ikäämisestä. *Virittäjä*. | Koivulehto 1977 = Jorma Koivulehto, Germanisch-finnische Lehnbeziehungen: drei Wörter mit fi. -aav- ~ urgerm. -aww- > urn. -aggw-. *Finnisch-ugrische Forschungen* 62. | Koivulehto 1979 = Jorma Koivulehto, Lainoja ja lainakerrostumia. *Virittäjä*. | Koski 1979 = Mauno Koski, Nykysuomen assibilaatio, *Virittäjä*. | Krause 1971 = Wolfgang Krause, *Die Sprache der urnordischen Runenschriften*. Heidelberg. | Kylstra 1961 = Andries Dirk Kylstra, *Geschichte der germanisch-finnischen Lehnwortforschung*. Assen. | Lehtinen 1979 = Tapani Lehtinen, *Itämerensuomalaisten verbien historiallista johto-oppia*. Suomen avajaa, *karakajaa* -tyyppiset verbit ja niiden vastineet lähisukukielissä. Suomalais-ugrilaisen Seuran toimituksia 169. Vammala. | Liin 1964 = H. Liin, *Alamsaksa laensonad eesti vanimas kirjakeeles*. Töid eesti filoloogia alalt I. Tartu riikliku ülikooli toimetised 162. Tartu. |

LWb = Lauri Kettunen, *Livisches Wörterbuch mit grammatischer Einleitung*. Helsinki 1938. | Lönnrot = Elias Lönnrot, *Suomalais-Ruotsalainen Sanakirja I—II*. Lisäviikko Elias Lönnrotin Suomalais-Ruotsalaiseen Sanakirjaan. Toimittanut A. H. Kallio. Kolmas, manual-menetelmällä jäljennetty laitos. Porvoo 1958. | MndHWb = *Mittelniederdeutsches Handwörterbuch*. Begründet von A. Lasch und C. Borchling. Band III. 18. Lieferung. Neumünster 1968. | Mägiste 1959 = Julius Mägiste, *Lisää viron kielen historiaan*. Aarni Penttilä. *Juhlakirja*. 5. VIII. 1959. Acta Academiae Pedagogicae Jyväskyläensis. Jyväskylä. | Mägiste 1965 = Julius Mägiste, *Eine neue Abhandlung über die germanisch-ostseefinnischen sprachlichen Beziehungen*. *Ural-Altäische Jahrbücher* XXXVI. | Nielsen = Niels Åge Nielsen, *Dansk etymologisk ordbog*. 2. reviderede udgave med et tillæg. København 1969. | Noreen 1904 = Adolf Noreen, *Altnordische Grammatik II*. Altschwedische Grammatik mit Einschluss des Altgutnischen. Halle. | NS = *Nyky-suomen sanakirja I—VI*. Porvoo 1951—1961. | ODS = *Ordbog over det danske Sprog*, udgivet af det Danske Sprog- og Litteraturselskab 1—27. København 1975—77. | Oksaar 1958 = Els Oksaar, *Semantische Studien im Sinnbereich der Schnelligkeit*. Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholmer germanistische Forschungen 2. Uppsala. | Onions = *The Oxford Dictionary of English Etymology*. Edited by C. T. Onions with the assistance of G.W.S. Friedrichsen and R. W. Burchfield. Oxford 1966. | Paasonen 1897 = Heikki Paasonen, *Kielellisiä lisä suomalaisten sivistyshistoriaan*. *Suomi* III:13. | Pokorny = Julius Pokorny, *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch I*. Bern. u. München 1959. | Posti 1942 = Lauri Posti, *Grundzüge der livischen Lautgeschichte*. Suomalais-ugrilaisen Seuran toimituksia LXXXV. Helsinki. | Qvigstad 1893 = J. K. Qvigstad, *Nordische Lehnwörter im Lappischen*. Christiania. | Raamattu 1642 = *Biblia*, Se on: Coco Pyhä Raamattu, Suomexi. Stockholm. | Raun 1971 = Alo Raun, *Essays in Finno-Ugric and Finnic Linguistics*. Indiana University Publications. Uralic & Altaic Series. Volume 107. Indiana University, Bloomington. Mouton & Co. The Hague. | Ravila 1957 = Paavo Ravila, *Onomatopoeiittisten ja deskriptiivisten sanojen asema kielen äännesysteemissä*. *Kielen opissa*. Tutkielmia kielitieteen alalta. Tietolipas 9. Helsinki. | Rintala 1972 = Päivi Rintala, *Suomen läntä-loppuiset adjektiivit*. Forssa. | Saareste 1958a = Andrus Saareste, *Bidrag till kännedom om svenska lånord i estniskan III*. *Svio-Estonica* XIV. | Saareste 1958b = *Eesti keele mõisteline sõnaraamat I*. Huddinge. | Saarimaa 1964 = E. A. Saarimaa, *Selityksiä Aleksis Kiven teoksiin*. Neljäs, uusittu painos. Tietolipas 32. Turku. | Saukkonen 1962 = Pauli Saukkonen, *Eräs etymologointiperiaate*. *Virittäjä*. | Schlachter 1962 = Wolfgang Schlachter, *Studien zum Wachstum des Wortschatzes an skandinavischen und finnischen Lehnadjektiva*. Münchener Studien zur Sprachwissenschaft herausgegeben von Karl Hoffmann und Helmut Humbach, Beiheft A. Revidierter Nachdruck. München. | Seebold 1970 = Elmar Seebold, *Vergleichendes und etymologisches Wörterbuch der germanischen starken Verben*. The Hague-Paris. | Setälä 1913 = E. N. Setälä, *Bibliographisches verzeichnis der in der literatur behandelten älteren germanischen bestandteile in den ostseefinnischen sprachen*. Finnisch-ugrische Forschungen 13. | Sigurdsson = Arngrímur Sigurdsson, *Íslenzk-ensk orðabók*. Reykjavík 1975. | SKES = *Suomen kielen etymologinen sanakirja I—VI*. Helsinki 1955—1978. | Söderwall = K. A. Söderwall, *Ordbok öfver svenska medeltids-språket I—II*. Lund 1891—1900. | Tauli 1956 = Valter Tauli, *Phonological Tendencies in Estonian*. København. | Torp = Alf Torp, *Nynorsk etymologisk ordbok*. Oslo 1919 | Tuomi 1972 = *Suomen kielen käänteissanakirja*. Koostanut Tuomo Tuomi. Hämeenlinna. | Wiedemann = Ferdinand Wiedemann, *Estrnisch-deutsches Wörterbuch*. Vierter unveränderter Druck nach der von Jakob Hurt redigierten Auflage. Tallinn 1973. | Vries 1962 = Jan de Vries, *Altnordisches etymologisches Wörterbuch*. Zweite verbesserte Auflage. Leiden. | Vries 1971 = Jan de Vries, *Nederlands etymologisch woordenboek*. Leiden. | Zaitseva—Mullonen = M. Zaitseva—M. Mullonen, *Slovař vepsskogo jazyka*. Leningrad 1972. | Zoëga = Geir T. Zoëga, *A Concise Dictionary of Old Icelandic*. Oxford 1910.

OSMO NIKKILÄ: Ostseefinnische 'rasche' Wörter germanischer Herkunft

Im Laufe der Jahrhunderte haben die ostseefinnischen Sprachen manches Eigenschaftswort mit der Bedeutung 'rasch, schnell' aus den germanischen Sprachen entlehnt. Die jüngsten Lehnwörter im Finnischen und im Estnischen stammen aus dem Schwedischen (im Estnischen auch aus dem Deutschen), die ältesten aus dem Urgermanischen. Für folgende Adjektive, die alle im Finnischen die Endung *-eA*, im Urfinnischen **-eðA*, haben, wird hier urgermanische oder urnordische Herkunft vorgeschlagen:

urfi. **ripeðä*, **rißakka*, vgl. fi. *ripeä*, *rivakka* 'rasch, schnell', estn. *rebe* 'id.', *ripakas* 'sehr beweglich'; ~ urn. **riþia-*, vgl. an. *rífr* 'erwünscht', norw. dial. *rív* 'eifrig', schwed. dial. *rív* 'rasch, fleissig'; fi. dial. *riivi* 'rasch, schnell' ist eine jüngere Entlehnung aus dem Schwed. (s. SKES), das in der fi.-germ. Lehnwortforschung vielfach behandelte *reipas* 'rasch, tüchtig' dagegen vielleicht ein älteres Lehnwort (s. Karsten);

urfi. **rapa* > **rapeða*, **raßakka*, vgl. fi. *rapea*, *ravea*, *ravakka*, *rapakka* 'rasch schnell, stark, heftig', karel. *ravie*, *ravakka*, *rapakka* 'id.', lüd. *raved* 'id.', estn. *rabe* 'flott, schnell, rasch', liv. *ra'bdā* 'dünn, schlank' (osfi. > lp., z.B. lpN *rāppād* 'tüchtig, behende'); ~ urgerm./urn. **frawa-* vgl. urn. (runeninschr.) *frawarōðar*, an. *frár* 'hurtig, schnell'; schon 1893 verglich Qvigstad fi. *ravakka* mit an. *frár*, diese Etymologie wurde jedoch von Paasonen und Setälä abgelehnt; in SKES wird eine germ. Herkunft nicht erwogen, für *rapea* und *ravakka* wird in SKES eine urfi. Stammform **rapa* rekonstruiert, zu der urgerm./urn. **frawa-* als Original passt;

urfi. **naveða*, **navakka*, vgl. fi. *navea* 'fest, hart, streng, heftig', *navakka* 'id.', rasch, flink', karel. *ñavakka* 'heftig, streng, flink, schnell'; ~ urgerm. **snawwia-*, vgl. an. *snøgg*, *snøgg* 'schnell, kurz', norw. dial. *snøgg* 'rasch, knapp, kurz', schwed. dial. *snögger* 'rasch, streng, kurz'; (? urfi. **nakkeða*, vgl. fi. *nakkea* 'rasch, lebendig'; ~ urn. **snaggwia-*); vgl. urfi. **näpeðä*;

urfi. **näpeðä*, vgl. fi. *näpeä* 'scharf, schnell, flink, nett, knapp, sparsam', karel. *ñäpie* 'scharf, schnell, flink, nett', lüd. *ñäbed* 'scharf, flink', estn. *näbe* 'rasch, schnell'; ~ urgerm. **snæþ(r)ia-*, urn. **snāþ(r)ia-*, vgl. an. *snæfr* 'rasch', isl. *snæfur* 'schnell, rasch, eng', schwed. *snäv* 'eng, knapp, barsch', dial. 'rasch, hurtig'; vgl. urfi. **naveða*;

urfi. **nopeða*, vgl. fi. *nopea* 'schnell, flink', karel. *nopie* 'id.', estn. *nobe* 'id.'; ~ urn. **snōþ(r)ia-*, vgl. an. *snœfr* 'flink, rasch', isl. *snöfurlegur* 'rasch, schnell' (vgl. auch an. *noefr* 'tüchtig', altschwed. *növer* 'rasch, tüchtig' und isl. *knæfur* 'rasch, flink', dän. *knøv* 'id.'). das (sonst in Lehnwörtern nicht belegte) Verhältnis urfi. **o* ~ urn. **ō* beruht vielleicht auf Homonymenflucht, vgl. fi. *nuopea* (< urfi. **nōpeða*) 'deprimiert, mutlos, unlustig'; (ähnliches könnte bei der folgenden Gleichung vorliegen: urfi. **koleða*, vgl. fi. *ko-lea*, estn. *kōle*, liv. *ke'l* kühl, kalt, rau' ~ urgerm. **kōlia-/kōlu-*, vgl. ahd. *chuoli*, mnd. *kōl*, nl. *koel*, engl. *cool*; genuines urfi. **kōlja* 'sterbend, ein sterbender Mensch');

urfi. **vikeðä*, vgl. fi. *vikeä* 'stark, hurtig, schnell', *vikevä* 'flink, schnell', karel. *vigevä* 'schnell'; dieses Wort hat auch im Lappischen Entsprechungen, z.B. lpN *vākkād* 'stark, schnell'; ~ urgerm./urn. **wīgia-*, vgl. an. *vígr* 'kampftüchtig', schwed. *vig* 'flink, gewandt, behende'; fi. *vikevä* ist wahrscheinlich eine Analogiebildung, vgl. z.B. fi. *vākevä* 'stark';

urfi. **rohka* > **rohkeða*, vgl. fi. *rohkea* 'mutig, tapfer'; reichlich (Mass)', dial. auch u.a. 'hochgewachsen', karel. *rohkie* 'id.', wot. *rohkie* 'mutig, tapfer, reichlich', estn. *rohke* 'reichlich, dreist, herb'; ~ urn. **wraskwa-*, vgl. an. *rōskr* 'tüchtig, tapfer', isl. *röskur* 'rasch, tüchtig', *röskleikur* 'Mut, Tüchtigkeit', vgl. an. *rōskvast* 'wachsen, reifen'; urfi. **o* ~ urn. **a* vielleicht zur Vermeidung von Homonymie, vgl. urfi. **rahka* > fi. *rahka* u.a. 'Schweiss, Schorf', estn. *rahk* 'Schimmel, Eiter', die Möglichkeit eines germanischen *o*-farbigen Allophons von *a* in erster Silbe wird auch erwogen;

(? urfi. **rēkkeä*, vgl. fi. *riekkeä* 'feurig, lebhaft'; ~ urgerm. **sprēkia-*, vgl. an. *sprækr* 'hurtig, lebhaft', norw. *spræk* 'feurig, lebhaft').

In den meisten angeführten Fällen entspricht die urfi. Endung *-*eðA* einer germ. Sequenz *-*ia-*; für *rapea* und *rohkea* wird eine Grundform mit urfi. *-*a* vorgelegt. Urfi. **eðA* und daneben *-(*a*)*kka* (vgl. *rivakka*, *ravakka*, *navakka*) kommen in vielen einheimischen Wörtern vor. Das Ableitungssuffix *-*eðA* scheint schon im Urfinnischen oft einem *k* zu folgen, auch *p* + **eðA* war nicht selten. Bei den hier vorgestellten Lehnadjektiven handelt es sich meistens auch um *-*keðA* und *-*peðA* -Wörter.